

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ

Σ. Αλαχιώτης

Το Ελληνικό Πανεπιστήμιο βρίσκεται πάλι σε δοκιμασία. Δεν περνά ακαδημαϊκή χρονιά που να μη βρεί έκφραση η αγωνιστικότητα των φοιτητών ενάντια σε κάθε υπαρκτή ή πιθανή κίνηση συντηρητικότητας. Η φετεινή όμως χρονιά προβλέπεται να είναι ιδιαίτερα ανησυχητική και ταραχώδης. Οι καταλήψεις και οι κινητοποιήσεις κυλούν απο Τμήμα σε Τμήμα σαν χιονοστιβάδα, καθώς το αδιαπραγμάτευτο και μόνιμο για δεκαετίες σύνθημα "Ψωμί-Παιδεία-Ελευθερία" βρίσκεται υπό αμφισβήτηση, με τη φημολογούμενη κατάργηση της δωρεάν σίτισης των φοιτητών, των δωρεάν συγγραμμάτων και τον ανεξέλεγκτο έλεγχο του πανεπιστημιακού ασύλου από την Πολιτεία.

Η αντιπαράθεση αυτή στα ελληνικά πανεπιστήμια αναμενόταν μετά την αλλαγή του πολιτικού σκηνικού, που σήμαινε και ισχυρή παρέμβαση στο πανεπιστήμιο, αλλά και απο κάποια σημεία κόπωσης και δυσλειτουργίας που παρουσίασε ο νόμος πλαίσιο 1268/82. Η ανάλυση όλων αυτών των σημείων δεν είναι του παρόντος. Εκείνο που θα μας απασχολήσει σήμερα αφορά το σύστημα δωρεάν διανομής συγγραμμάτων, που αποτελεί ίσως την πιο απαραίτητη χορδή για να παιχθεί αρμονικά η συμφωνία της μόρφωσης στα πανεπιστήμια.

Και αν τα πράγματα είναι έτσι, που κανένας δε μπορεί να αμφισβητήσει, τότε γιατί θέλουν να καταστρέψουν αυτή την αρμονία; Ποιοί είναι οι λόγοι; Η απάντηση είναι πολύ απλή: το σύστημα της δωρεάν διανομής φοιτητικών συγγραμμάτων θεωρείται οικονομικά δυσβάστακτο για το Υπουργείο Παιδείας-δηλαδή, λόγοι οικονομικοί, γιατί δε θέλω να πιστέψω ότι πίσω απο αυτό βρίσκεται κάποια πολιτικοφιλοσοφική υστεροβουλία. Πάνω σε αυτή τη θέση της Πολιτείας θα προσπαθήσουμε να αναπτύξουμε τη δική μας αντίθεση.

Ο Έλληνας αρέσκεται να αντιτίθεται εύκολα σε οποιαδήποτε θέση είναι αμφισβητίας είναι πρωτογενώς λεύτερος. Ωστόσο, εμείς θα κινηθούμε όχι με την αμφισβήτηση ως αυτοσκοπό, αλλά με την πείρα που αποκτήσαμε, επτά χρόνια τώρα ως υπεύθυνοι του συστήματος διακίνησης των φοιτητικών συγγραμμάτων του Πανεπιστημίου της Πάτρας. Μια τέτοια πείρα, που βασίζεται σε αριθμητικά στοιχεία, είναι ο λόγος αυτής της εισήγησης.

Το Γραφείο Δημοσιευμάτων του Πανεπιστημίου Πατρών λειτουργεί από το 1984, με την υλοποίηση του σχετικού νόμου για τα δωρεάν συγγράμματα, τα οποία μπορούν να εκδοθούν με διαφόρους τρόπους. Το ισχύον μέχρι τώρα σύστημα προβλέπει η έκδοση ενός φοιτητικού βιβλίου να γίνεται: είτε από εκδοτικό οίκο, είτε από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (Ο.Ε.Δ.Β), είτε απο τα εκτυπωτικά κέντρα των Πανεπιστημίων-για τα οποία ο νόμος του 1984 έδινε κίνητρα ανάπτυξης-είτε τελικά με έξοδα του συγγραφέα (ή του εκδότη), όπου η αποζημίωση γίνεται ανάλογα με τον αριθμό

των αντιτύπων που διανέμονται, ενώ για τις τρεις πρώτες κατηγορίες ο συγγραφέας αποζημιώνεται με το σύστημα των συγγραφικών δικαιωμάτων, που βασίζεται στον αριθμό των σελίδων του βιβλίου (με κάποιους περιορισμούς). Η κυοφορούμενη σήμερα πρόταση για τα συγγράμματα, αφορά κατάργηση όλων αυτών των τρόπων και εφαρμογή του συστήματος της ελεύθερης αγοράς, όπου ο κάθε φοιτητής θα αγοράζει τα βιβλία του, εκτός από κάποιους, που είτε θα είναι αριστούχοι, είτε θα είναι υπότροφοι λόγω "φτώχειας". Την πρόταση αυτή θα σχολιάσουμε αργότερα.

Το Γραφείο Δημοσιευμάτων του Πανεπιστημίου Πατρών στα επτά χρόνια λειτουργίας του (1984-90) έχει τυπώσει γύρω στους 1250 τίτλους βιβλίων, με μέσο όρο αντιτύπων ανά τίτλο, περίπου 200 και μέσο όρο σελίδων ανά αντίτυπο, περίπου πάλι 200. Τα εκδοτικά έξοδα του πανεπιστημιακού τυπογραφείου στα χρόνια αυτά ανέρχονται σε 136.800.000 δρχ., ένα ποσό στο οποίο συμπεριλαμβάνεται ο εξοπλισμός σε μηχανήματα, το κόστος συντήρησης, η αξία του χαρτιού, η βιβλιοδεσία που γινόταν αρχικά εκτός πανεπιστημίου και οι μισθοί του προσωπικού (δεν έχουν συμπεριληφθεί το κόστος, που αφορά το τηλέφωνο, το ηλεκτρικό και το ενοίκιο, γιατί τα μεν δύο πρώτα ποσά θεωρούνται αμελητέα στο ολικό κόστος, το δε κτιριακό θεωρείται ασήμαντο αφού τα Πανεπιστήμια διαθέτουν χώρους που μπορούν να αξιοποιηθούν για το σκοπό αυτό). Με βάση τα στοιχεία αυτά, η τιμή κατά αντίτυπο (1250 τίτλοι X 200 = 250.000 αντίτυπα) ανέρχεται κατά μέσο χρονολογικό όρο σε 547 δρχ. Στην τιμή αυτή δεν έχει συμπεριληφθεί η δακτυλογράφηση που έγινε επίσης δωρεάν από τις γραμματείες των εργαστηρίων-σπουδαστηρίων, οι οποίες αξιοποιούνται καλύτερα και με αυτόν τον τρόπο.

Το αντίστοιχο τυπογραφικό κόστος ενός ανάλογου βιβλίου που εκδόθηκε από εκδοτικό οίκο, ανέρχεται στις 2321 δρχ. Από το 1984-1990 το Γραφείο Δημοσιευμάτων διακίνησε 112 τέτοια βιβλία και πλήρωσε 52.000.000 δρχ. σε εκδότες. Το σημερινό κόστος ενός βιβλίου 200 αντιτύπων και 200 σελίδων ανά αντίτυπο ανέρχεται στις 5.000 δρχ. ανά αντίτυπο (αν αυτό εκδοθεί από εκδοτικό οίκο).

Τα συγγραφικά δικαιώματα που πλήρωσε το Πανεπιστήμιο Πατρών από το 1984-90 ανέρχονται στο ποσό των 129.000.000 δρχ. και αφορούν τα 1250 βιβλία που εκτυλώθηκαν από το Πανεπιστήμιο, τα 112 από εκδοτικούς οίκους και 180 από τον ΟΕΔΒ. Δηλαδή, 1542 τίτλοι, ή κατά μέσον όρο 308.400 αντίτυπα. Η τιμή που αντιστοιχεί ανά αντίτυπο είναι 418 δρχ. Ετσι, αν προσθέσουμε τα τυπογραφικά και τα συγγραφικά έξοδα, το συνολικό κόστος ενός μέσου βιβλίου 200 σελίδων με το σύστημα του πανεπιστημίου ανέρχεται στο ποσό των 965 δρχ., ενώ αν εκδιδόταν από εκδοτικό οίκο θα στοιχίζε στο πανεπιστήμιο 2.739 δρχ. Επαναλαμβάνω ότι οι τιμές όλες αναφέρονται ως μέσοι όροι που καλύπτουν επτά χρόνια (1984-90).

Αν ακόμα υποθέσουμε ότι ο κάθε φοιτητής έχει ανάγκη από 12 βιβλία τη χρονιά, τότε με το κόστος των 965 δρχ. ανά αντίτυπο του πανεπιστημιακού τυπογραφείου, ο φοιτητής αυτός κοστίζει στο πανεπιστήμιο 11.580 δρχ. τη χρονιά. Με το σύστημα των εκδοτικών οίκων στοιχίζει στο πανεπιστήμιο 32.760 δρχ. Με 11.580 δρχ. το χρόνο ο φοιτητής θα αγόραζε 2-3 βιβλία του ελεύθερου εμπορίου. Με το σύστημα του πανεπιστημιακού τυπογραφείου θα μπορούσε να έχει και τα δώδεκα βιβλία.

Ας δούμε όμως ακόμα εκτός από το συγκριτικό κόστος και το απόλυτο ετήσιο κόστος της Πολιτείας για ένα πανεπιστήμιο, ας πούμε, 10.000 φοιτητών (βλ. σχετικό πίνακα). Με τις τιμές του πανεπιστημιακού τυπογραφείου, το κόστος αυτό ανέρχεται σε 115.800.000 δρχ., ενώ το αντίστοιχο ποσό με τιμές εκδοτικών οίκων είναι 327.600.000 δρχ., δηλαδή τριπλάσιο. Τα ποσά αυτά στην πράξη είναι μικρότερα, γιατί ο αριθμός των 12 βιβλίων, ανά φοιτητή, ανά χρόνο, δεν προσεγγίζεται πάντα. Το πανεπιστήμιό μας τα τελευταία επτά χρόνια ξόδεψε γύρω στα 70.000.000 δρχ. τη χρονιά, για όλες τις κατηγορίες εκδόσεων, ποσό πολύ μικρότερο από το θεωρητικό των 115.800.000 δρχ. Αλλά και το ποσό αυτό να προσεγγιστεί είναι πολύ μικρό σχετικά με τον προϋπολογισμό λειτουργίας ενός πανεπιστημίου 10.000 φοιτητών που είναι της τάξης εκατοντάδων εκατομμυρίων. Για το οικονομικό έτος 1990 π.χ. το κόστος για συγγράμματα αντιπροσωπεύει στο Πανεπιστήμιο Πατρών το 6% του τακτικού προϋπολογισμού ή το 1,9% του συνολικού προϋπολογισμού (Δημόσιες Επενδύσεις και Τακτικός Προϋπολογισμός).

Πέρα από το επιτρεπτό και απολύτως εφικτό οικονομικό κόστος διατήρησης του συστήματος των δωρεάν πανεπιστημιακών βιβλίων, συνηγορούν και άλλοι λόγοι. Ένας τέτοιος λόγος είναι ο ιστορικός. Το σύστημα πρωτοεμφανίστηκε στην περίοδο της χούντας για λόγους διαφορετικούς από αυτούς που επενδύονται στο σύστημα "Ψωμί-Παιδεία-Ελευθερία", τροποποιήθηκε μεταπολιτευτικά και καθιερώθηκε το 1984. Το ότι δεν υπάρχει ούτε σε Ανατολή, ούτε σε Δύση, δεν είναι λόγος κατάργησής του και στην Ελλάδα. Άλλος λόγος είναι ότι συμβάλλει στην ακαδημαϊκή αναβάθμιση των πανεπιστημίων, αφού με καλά αναπτυγμένα πανεπιστημιακά τυπογραφεία, θα μπορούν να εκδίδονται ακόμα διατριβές, μονογραφίες, μελέτες, περιοδικά, εφημερίδες και διάφορα έντυπα. Συμβάλλει επίσης, στον πλουραλισμό της ελληνικής επιστημονικής βιβλιογραφίας. Άλλωστε δεν είναι τυχαία η δημιουργία των University Press στα ξένα πανεπιστήμια.

Η τροποποίηση του συστήματος με την ίδρυση βιβλιοθηκών-αναγνωστηρίων είναι ανέφικτη, αφού θα χρειαζόμασταν αρκετά χρόνια από τώρα για να κτιστούν μεγάλες τέτοιες βιβλιοθήκες, στις οποίες θα διάβαζαν οι φοιτητές, οι οποίοι δύσκολα θα προσαρμόζονταν σε ένα τέτοιο σύστημα μελέτης. Η χρησιμοποίηση ενός μόνον βιβλίου, που παιδαγωγικά δεν είναι πάντα σωστό, μπορεί να εμπλουτισθεί με μερικά αντίτυπα 2-3 συγγενών βιβλίων, τα οποία θα βρίσκονται στις βιβλιοθήκες των Τομέων, με σημειώσεις καθώς και με άλλα βιβλία, τα οποία θα συστήσει ο διδάσκων και για τα οποία θα μπορούσαν να επιβαρυνθούν οι ενδιαφερόμενοι φοιτητές. Η χρησιμοποίηση εξάλλου κουπονιών, θα οδηγούσε αρκετές φορές στην αγορά οτιδήποτε άλλου εκτός από βιβλία. Τέλος, η αντικατάσταση του συστήματος με υποτροφίες δεν αποκλείει ούτε την οικονομική υπέρβαση, αλλά ούτε και την κοινωνική αδικία. Θα ήταν, λοιπόν, λάθος σοβαρό η κατάργηση ενός συστήματος το οποίο έχει εμπεδωθεί, έχει καθιερωθεί, έχει γίνει αποδεκτό τόσο από τους φοιτητές και τους διδάσκοντες, όσο και από τους εκδότες. Ένα άλλο σύστημα που ίσως οδηγήσει σε σοβαρή μείωση της εκδοτικής δραστηριότητας θα πλήξει όχι μόνο τους φοιτητές και τα πανεπιστήμια, γενικότερα, αλλά και τους εκδοτικούς οίκους, των οποίων τη σοβαρή συμβολή δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε, αφού παρεμβαίνουν με μια ανταγωνιστική

αναβάθμιση της ποιότητας έκδοσης. Το θέμα του οικονομικού κόστους βέβαια θα μπορούσε, με βάση τα στοιχεία που αναφέραμε να ξανασυζητηθεί, όπως και η δυνατότητα διανομής βιβλίων με το σύστημα του ελεύθερου εμπορίου (πληρωμή ανάλογα με τα αντίτυπα), το οποίο θεωρείται δραχμοβόρο.

Εκείνο που χρειάζεται σε αυτή τη φάση είναι η ανάπτυξη των πανεπιστημιακών τυπογραφείων, η σταθεροποίηση του συστήματος και η απλούστευσή του, γιατί έχει γίνει αρκετά περίπλοκο από τις πολλές ελάσσονος σημασίας τροποποιήσεις. Είναι απαραίτητες επίσης ορισμένες διορθωτικές αλλαγές που αφορούν λ.χ. τα βιβλία ελεύθερου εμπορίου (δεν μπορεί να καθορίζει την τιμή πώλησης, ο πωλητής), την επανέκδοση κάθε χρόνο, που είναι οικονομικά ασύμφορη, την ετήσια αποζημίωση συγγραφικών δικαιωμάτων κ.ά. Η ανατροπή του συστήματος δεν ωφελεί κανένα ούτε τον μέσο φοιτητή που θα πρέπει να συμπεριλάβει στον προϋπολογισμό του ένα αναπάντεχο κονδύλι, που του το επιβάλλουν ξαφνικά: ούτε τους διδάσκοντες, πολλοί από τους οποίους δε θα ξαναεκδόσουν τα βιβλία τους, λόγω οικονομικής στενότητας ούτε και τους εκδότες, των οποίων ο τζίρος τελικά θα μειωθεί αλλά ούτε και την Πολιτεία, που ήδη εισπράττει σοβαρές αντιδράσεις. Και όλα αυτά χωρίς κανένα ουσιαστικό λόγο. Μήπως θα πρέπει η Πολιτεία να λάβει υπόψη της αυτή την ανάλυση;

Συγκριτικό και απόλυτο κόστος φοιτητικών βιβλίων. Ως παράδειγμα βιβλίου θεωρήσαμε αυτό με 200 αντίτυπα των 200 σελίδων. Τα στοιχεία αναφέρονται στο Πανεπιστήμιο Πατρών και αφορούν επτά χρόνια (1984-90).

Εκδοτικά έξοδα/αντίτυπο	Μέσω εκδότη 2.321 δρχ.	Μέσω Παν/μίου 547 δρχ.
Συγγραφικά έξοδα/αντίτυπο	418 δρχ.	418 δρχ.
Συνολικό κόστος/αντίτυπο	2.739 δρχ.	965 δρχ.
Κόστος/φοιτητή/έτος (12 βιβλία/φοιτητή)	32.760 δρχ.	11.580 δρχ.
Ετήσιο κόστος της Πολιτείας για Παν/μιο 10.000 φοιτητών	327.600.000 δρχ.	115.800.000 δρχ.